

UDK 811.163.42'366'373.46

Izvorni znanstveni članak
Rukopis primljen 30. VI. 2006.
Prihvaćen za tisak 19. XII. 2006.

Milica Mihaljević, Ermina Ramadanović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
mmihalj@ihjj.hr
eramadan@ihjj.hr

RAZRADBA TVORBENIH NAČINA U NAZIVLJU (s posebnim obzirom na odnos među složenicama bez spojnika -o-, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima)

Cilj je rada popisati, opisati i oprimjeriti terminološke tvorbene načine. Da bi se to postiglo, potrebno je jasno razgraničiti različite tvorbene načine u općemu jeziku te prema tim tvorbenim načinima razvrstati prikupljenu terminološku građu.

1. Uvod – potreba obradbe terminološke tvorbe

Poticaj za ovaj rad bio je pokušaj razradbe terminoloških tvorbenih načina. Tom problemu do sada nije bio posvećen veći broj terminoloških radova.¹ Postojeći su radovi ograničena opsega te se vezuju samo uz određenu struku. Stoga smatramo da terminološka tvorba u hrvatskome jeziku dosada nije obrađena u cijelosti. Prvi je razlog za to izrazito nesređeno tvorbena nazivlje te nejasnoće i proturječnosti u obradbi pojedinih tvorbenih načina u općemu jeziku. Drugi je razlog stav da je terminološka tvorba nešto posve odvojeno od tvorbe u općemu jeziku. Ona se u priručnicima uopće ne spominje ili se uvrštava u načine bliske tvorbi.² S tim se nikako ne bismo mogle složiti jer, kao što pokazujemo

¹ Usp. Mihaljević 2001: U tome je radu za razliku od ovoga pristup bio semantički, tj. polazilo se od značenja tvorenica, a ne od tvorbenih načina, a tvorbena je analiza ograničena na jednu struku. Štambuk 1984: U tome je radu tvorbena analiza ograničena samo na jednu struku.

Štambuk 1999: Tvorbena je analiza ograničena na jednu struku i jedan tvorbeni način.

² Načini su bliski tvorbi (granična područja) prema Babiću: unutarnja tvorba, preobrazba, prijenos značenja, višočlani nazivi, jezično stvaranje, potencijalne riječi, individualna tvorba i terminološka tvorba (2002:47–51).

u ovome radu, terminološka tvorba obuhvaća većinu tvorbenih načina navedenih u općemu jeziku. Zbog toga treba napomenuti da terminološka tvorba jest tvorba, ali za razliku od tvorbe u općemu jeziku rezultati su te tvorbe nazivi, a ne riječi općega jezika. Svaka terminološka tvorenica mora pripadati nekomu od tvorbenih načina ili treba biti jasno da je pogrešno tvorena (i zašto je to tako) te kako bi ispravno tvorena tvorenica trebala glasiti. Zbog velike važnosti terminološke tvorbe za izgradnju hrvatskoga nazivlja, podupiranja purističnih težnji te suprotstavljanja velikomu prodoru anglizama u nazivlje svih struka, smatramo da je iznimno važno taj problem iscrpnije istražiti.

Hrvatski nazivi mogu nastati:

1. prihvaćanjem stranih naziva
2. prihvaćanjem internacionalizama latinskoga i grčkoga podrijetla ili naziva tvorenih latinskim ili grčkim elementima
3. hrvatskom tvorbom
4. pretvaranjem riječi općeg jezika u nazive
5. povezivanjem riječi u sveze.

Normativna literatura preporučuje da se, kad je to moguće, posuđenice zamijene domaćim nazivima. Domaći nazivi za novi pojam mogu nastati terminologizacijom već postojeće domaće riječi, domaćom tvorbom ili povezivanjem riječi u višerječne nazive. Jedan je od važnih terminoloških zahtjeva i težnja za ekonomičnošću pa je stoga bolje da naziv bude što kraći, po mogućnosti jednorječan. Jednorječni nazivi mogu nastati domaćom tvorbom (npr. *računalo*) ili terminologizacijom riječi općega jezika (npr. *tijelo*, *vrat*, *prag* kao dijelovi gitare) ili ponovnom terminologizacijom (reterminologizacijom) naziva koje druge struke (npr. *virus* u informatici). Međutim, terminologizacija nužno vodi do višeznačnosti, odnosno strogo terminološki do višesmislenosti.³

Uzmemo li u obzir terminološka načela (usp. Frančić – Hudeček – Mihaljević 2005:221–223), očito je da nazivi nastali hrvatskom tvorbom imaju prednost pred svim ostalim skupinama jer su domaćega podrijetla (prednost pred 1 i 2), jer ne dovode ni do višeznačnosti ni do višesmislenosti (prednost pred 4) te jer su jednorječni (prednost pred 5). Unatoč tomu i unatoč činjenici da novi hrvatski nazivi često nastaju hrvatskom tvorbom, hrvatske tvorenice (novotvorenice) nerijetko izazivaju probleme i nedoumice. S jedne strane mnogi se

³ Naziv *višeznačnost* odgovara njemačkome *Mehrdeutigkeit* i odnosi se na leksik određena terminološkog područja, a naziv *višesmislenost* odgovara njemačkome *Mehrsinnigkeit* i odnosi se na cjelokupan leksik. Tu je razliku u terminološku znanost uveo E. Wüster. O tome više vidi u Hudeček – Mihaljević 1998.

stručnjaci protive novotvorenim nazivima i radije upotrebljavaju strane nazive ili posuđenice, s druge strane novi nazivi često su loše tvoreni jer stručnjaci određene struke nedovoljno poznaju pravila hrvatske tvorbe. Stoga je prvotni zadatak ovoga rada bio pokušaj jednostavne i jednoznačne, stručnjacima ne-lingvistima razumljive razredbe načina terminološke tvorbe. Korpus za ovo istraživanje sastojao se od terminoloških rječnika, internetskih izvora te vlastite građe prikupljene pri lektoriranju i davanju jezičnih savjeta. Popis izvora naveden je na kraju rada. Građi smo pristupile tako da se svi nazivi koji su tvorenice pokušaju uvrstiti u neki od tvorbenih načina. Neki od tih naziva uvršteni su u tablicu na kraju rada.

Međutim, pri pokušaju takve razredbe naišle smo na brojne probleme zbog nejasnog razgraničenja tvorbenih načina u općemu jeziku te nemogućnosti da sve terminološke tvorenice jednoznačno razvrstamo u postojeće tvorbene načine. Stoga je rezultat razvrstavanja terminoloških tvorenica u tvorbene načine i proširenje i promjena popisa i definicija tvorbenih načina u općemu jeziku.

2. Tvorbeni načini u općemu jeziku

Da bismo mogli razraditi i oprimjeriti osnovne tvorbene načine u nazivlju, potrebno je krenuti od tvorbenih načina u općemu jeziku te utvrditi koji se od tih načina pojavljuju u nazivlju. U domaćoj se literaturi obično spominju dva osnovna tvorbeni postupka⁴ (izvođenje, tj. tvorenice motivirane jednom osnovnom riječju i slaganje, tj. tvorenice motivirane dvjema osnovnim riječjima) i šest osnovnih tvorbenih načina⁵ (tj. načina povezivanja tvorbenih sastavnica): sufiksalna tvorba, prefiksalna tvorba, prefiksarno-sufiksna tvorba, slaganje, složeno-sufiksna tvorba i srastanje.

Babić primjerice navodi da postoje dva osnovna tvorbeni načina: izvođenje, u koje ulazi sufiksacija, i slaganje, u koje uvrštava čiste složenice⁶, složeno-sufiksnu tvorbu, srašćivanje, polusloženice, prefiksnu tvorbu, prefiksarno-sufiksnu tvorbu i prefiksarno-složenu tvorbu. Kao poseban tvorbeni način navodi i tvorbu skraćenica. Prema našem mišljenju tim podjelama ili nisu obuhvaćeni svi tvorbeni načini ili pak ti tvorbeni načini nisu jasno i jednoznačno razgraničeni. Za usporedbu navodimo tvorbene načine koje R. L. Trask (2005:367–368) nalazi u engleskome jeziku: slaganje (*compounding*), izvođenje (*deriva-*

⁴ „Izvođenje i slaganje dva su osnovna postupka u tvorbi riječi u hrvatskome jeziku.“ (Samardžija 2003: 76). „Prema tome razlikujemo dva osnovna načina tvorbe: izvođenje ili derivaciju i slaganje ili kompoziciju“ (Babić 2002:38).

⁵ Vidi Samardžija 2003:77.

⁶ („...),u kojima kao drugi dio dolazi samostalna riječ“ (Babić 2002: 46).

tion – tu ubraja i prefiksaciju iako je izrijekom ne spominje, ali navodi primjere kao *rewrite*, *unsafe* itd.), izrezivanje (*clipping*, npr. *brassiere* – *bra*), srastanje⁷ (*blending*, npr. *smog* – *smoke* + *fog*), povratnu tvorbu (*back formation*, npr. *pease* – *pea*), preraščlambu (*reanalysis*, npr. *cheeseburger* prema *hamburger*), tvorbu akronima (*laser*) i inicijalizama (*FBI*).

Prije navođenja tvorbenih načina koji prema našem mišljenju postoje u hrvatskome jeziku posebnu ćemo pozornost posvetiti nekim spornim pitanjima.

2. 1. Problem prefiksacije

Pojam se prefikasa i prefiksacije veoma kasno pojavio u našoj literaturi, a kad se i pojavio, prefiksalsne su tvorenice smatrane složenicama jer su prefiksi poistovjećivani s prijedlozima. Tako Babić prefiksalsnu tvorbu uvrštava u slaganje i kaže „zbog definicije izvođenja i slaganja i zbog jedinstvenosti ovoga tvorbenoga načina prefiksalsnu ćemo tvorbu smatrati slaganjem, tvorenice prefiksalsne tvorbe složenicama, ali ćemo zbog posebnosti prefiksalsne tvorbe takve tvorenice ubrajati u posebnu vrstu složenica“ (Babić 2002:48).

On navodi da je za čistu prefiksalsnu tvorbu karakteristično da prefiksi dolaze na cijelu riječ i da tvorenica ostaje u istoj kategoriji u kojoj je i osnovna riječ. Ipak Babić uočava bitnu razliku između prefikasa i prijedloga:

„Zbog gramatičke posebnosti prijedloga i niječnice, zbog toga što mnogi prefiksi i nisu samostalne riječi (npr. čisti prefiksi kao *pra-*, *pro-*, *nuz-*, *raz-*) i što oni koji jesu često u tvorenici nemaju značenja koje imaju kao samostalne riječi, npr. *omalen*, *nagluh*, *načuti*, *naslušati se*, *popiti...*, smatra se da prefiksalsna tvorba ide u izvođenje, a ne u slaganje.“ (Babić 2002:48). Nakon takve argumentacije nije jasno zašto je Babić odlučio prefiksalsnu tvorbu ipak uvrstiti u slaganje.

Pristup koji prefiksaciju uvrštava u slaganje zanemaruje činjenicu da prijedlozi i prefiksi pripadaju različitim jezičnim razinama, tj. da prijedlozi pripadaju morfološkoj, a prefiksi tvorbenoj razini. Da prefiksaciju (prefiksalsnu tvorbu) ne treba gledati kao slaganje vidi se i iz jedne od ponajboljih modernih gramatika engleskoga jezika, Quirka i Greenbauma (1996:430–449), u kojoj se kao tri osnovna tvorbeno načina navode afiksacija, koja se dijeli na prefiksaciju i sufiksaciju, preobrazba (konverzija) i slaganje (kompozicija).

Prefiksalsna se tvorba prvi put u hrvatskome ne smatra slaganjem u *Priručnoj gramatici hrvatskog književnog jezika* (1979) i nadalje u svim drugim izda-

⁷ Možda bi tu bolji prijevod bio *stapanje* jer se *blending* ne može poistovjetiti sa srastanjem u hrvatskome jeziku.

njima. Kaže se da prefiks modificira samo leksičko značenje osnovne riječi, ali ne potire njezinu “morfološku narav“, tj. ne mijenja vrstu riječi ispred koje se nalazi. To za sufikse ne vrijedi.

U modernoj lingvistici uglavnom prevladava mišljenje da su sufiksacija (izvođenje), prefiksacija, slaganje i preobrazba (konverzija) četiri zasebna i ravnopravna postupka tvorbe riječi. (Klajn 2002:6).

2. 2. Razgraničenje složenica i sraslica

U hrvatskoj tvorbi u općem jeziku iznimno je teško razgraničiti složenice i sraslice. U pokušaju da razvrstamo prikupljenu terminološku građu naišle smo na još veće probleme. Stoga ćemo krenuti od analize slaganja i srastanja u različitim priručnicima te pokušati razgraničiti ta dva tvorbeno načina.

U *Hrvatskoj gramatici* slaganje je definirano ovako: „**Slaganje** je takav tvorbeni način kojim od dviju riječi nastaje jedna. Riječi tako nastale zovu se **složenice**.“ (Barić i dr. 1997:296).

I ostali se autori uglavnom slažu da je slaganje tvorbeni način, ali se njihove definicije razlikuju u navođenju broja i vrsta sastavnih elemenata. Te razlike prikazujemo tablično:

autor	kako se nazivaju dva elementa složenice
HG	dvije riječi
HJS	dvije punoznačne ⁸ riječi
Babić	osnove dviju ili više riječi
Barić ⁹	dvije riječi ¹⁰
Ančić	leksični morfemi
Kiršova	dva ili više korijenskih morfema
GBJ	dvije riječi
Stevanović	dvije ili više posebnih riječi

⁸ Dakle, ako srastanje ne smatramo vrstom slaganja, u složenicama možemo govoriti o dvije punoznačne osnove/riječi. Pokazat ćemo da se kod sraslica ne može govoriti o punoznačnosti sastavnih elemenata.

⁹ Definicija je Eugenije Barić u svom prvom dijelu tautološka: složenica je tvorenica koja je nastala slaganjem.

¹⁰ Treba napomenuti da Barić tu ne govori o sastavu složenice, nego o njezinoj motivaciji.

Međutim, mi smatramo da kod složenica treba govoriti o (najmanje) tri sastavnice, od kojih je prva punoznačna osnova, druga spojnik *-o-*, a treća samostalna punoznačna riječ.

U literaturi postoje različiti pristupi sraslicama, tj. ili ih se smatra vrstom slaganja (npr. Babić, Barić, Klajn) ili posebnim tvorbenim načinom (npr. Samardžija, HG, HJS).

Prema Babiću se riječi stalnijeg skupa¹¹ katkada spoje u složenicu i nastaje sraslica, tj. sraslice su prema Babiću samo jedna vrsta složenica. Npr. *blag dan > blagdan, dan gubiti > dangubiti, tako zvani > takozvani, zlu rad > zlu-rad* itd. Dalje navodi da se sraslicama mogu smatrati i neke složenice bez spojnika: *duhankesa, zimzelen, Ivangrad*.¹² Ta Babićeva rečenica dodatno zbunjuje jer se vidi da ni on jasno ne razlikuje složenice bez spojnika (ili sa spojnikom *-Ø-*) i sraslice.

Eugenija Barić prva je ponudila jedan od mogućih kriterija za razlikovanje složenica i sraslica. Ona ih razlikuje prema načinu njihova postanka, tj. dijelovi se sraslica mogu i odijeljeno napisati, „a dijelovi složenica ne mogu jer glase nešto drugačije nego u dvočlanom pojmu¹³ s kojim su u tvorbenoj vezi.“ (Barić 1980: 23).

U *Hrvatskoj gramatici* gotovo da i nema razlike u definicijama između složenica i sraslica:

“Slaganje je takav tvorbeni način kojim od dviju riječi nastaje jedna. Riječi tako nastale zovu se **složenicе**” (Barić i dr. 1997:296), a “srastanje je takav tvorbeni način pri kojem najmanje dvije osnovne riječi srastaju u tvorenicu. Srastanjem nastaju imenice (*dōma zēt¹⁴ – domàzet, kùčē vlàsница – kučēvlàsница*), pridjevi (*tàko zvānī – takòzvanī*), glagoli (*dān gùbiti – dàngubiti*), prilozi (*ùz br̂do¹⁵ – ùzbrdo*), prijedlozi (*u òči – ùoči*). Tako nastale riječi zovu se **sraslice**.” (Barić i dr. 1997: 298).

¹¹ Međutim, nigdje nema objašnjenja što znači: „riječi stalnijega skupa“.

¹² Babić 2002:46–47. Ako kriterij za sraslice nije nedostatak spojnika nego mogućnost da se dijelovi sraslica i odijeljeno napišu, tj. da mogu funkcionirati kao posebne riječi u sintagmi, onda tvorenice *zlurad* (radovati se zlu), *duhankesa* (kesa za duhan, duhanska kesa), *zimzelen* (zimi zelen) ne bi bile sraslice.

¹³ Neprimjereno je govoriti o pojmu jer je pojam element mišljenja, a ne jezična jedinica.

¹⁴ Ako je kriterij mogućnost da se dijelovi sraslica i odijeljeno napišu, smatramo da *doma-zet* nije sraslica jer ne bi mogla postojati sintagma *doma zet*.

¹⁵ Taj je prijedložni izraz, napisan s tim naglascima, neovjeren. Trebao bi glasiti ili *uz br̂do* (ako ne dolazi do pomicanja naglaska što u standardnome jeziku nije prihvatljivo) ili *ùz brdo* jer je prijedlog *uz* kao i drugi jednosložni prijedlozi proklitika, tj. riječ bez vlastitoga naglaska. Ako je naglasak naglašene riječi koja slijedi iza proklitike silazan, zbog pravila da silazni naglasci ne mogu biti u sredini riječi (u navedenu slučaju fonetske riječi), naglasak se pomiče na proklitiku.

(...) “Za sraslice je bitno da su po morfološkoj strukturi istovjetne skupovima riječi na osnovi kojih su tvorene. Razlikuju se samo po tome što imaju jedan naglasak¹⁶ i utvrđen redosljed: *zlòpāmtiti: zlò pām̄titi i pām̄titi zlò, dàngubiti: dān gùbiti i gùbiti dān ...*

Mnogo je pridjevnih sraslica u kojima je prvi dio prilog: *mnògopòštovānī, svijétložùt, támnosiv, visokokvalificīrān ...*” (Barić i dr. 1997:299).

U *Hrvatskom jezičnom savjetniku* (Barić i dr. 1999) za sraslice se kaže da su nastale srastanjem:

imenične su: *kućevlasnica*

pridjevne: *takozvani*

glagolske: *dangubiti*

priložne: *nizbrdo, oduvijek*.

Samardžija za srastanje kaže da se katkad „dogodi da dva leksema srastu i tako nastane tvorenica. (...) Taj se tvorbeni način naziva srastanje, a tako nastale tvorenice nazivaju se sraslicama.“ (Samardžija 2003:78).

Primjerice *dangubiti, blagdan, kućevlasnica, Biograd, Starigrad*.

Glavni kriterij razlikovanja složenica i sraslica, prema Klajnu, ne bi smio biti prisutnost ili odsutnost spojnika koji, kako kaže, nema onu važnost koja mu je dosad pridavana, nego sintaktički odnos između riječi. „Termine *sraslica, srašćivanje, srasti* (-*stati*, -*šćivati*) trebalo bi zadržati za one složenice koje se od istih sastavnih delova, u istom obliku i istom poretku¹⁷ mogu javiti kao sintagme¹⁸, (...)“ . Prema Klajnu je prijelaz iz sintagme u složenicu označen promjenom značenja i ujedinjavanjem naglasaka, ali i jedan i drugi kriterij mogu biti relativni, što onda u pravopisu dovodi do nedoumica oko pisanja jedne ili dviju riječi, primjerice *tako reći/takoreći, dobro došao/dobrodošao, Banja Luka/Banjaluka, na izgled/naizgled, do viđenja/doviđenja* (Klajn 2002:28).

U *Gramatici bosanskoga jezika* za srastanje se navodi da je to „takva tvorba pri kojoj barem dvije osnovne riječi – zadržavajući u cijelosti svoju morfološku strukturu – srastaju u jednu; tako nastala riječ zove se **sraslica**.“ (Jahić – Halilović – Palić 2000:307).

¹⁶ Naglasni kriterij nije nešto što uvijek vrijedi, primjerice prijedložni izraz/prilog: *ù oči (u oči) / ùoči* uvijek ima jedan naglasak.

¹⁷ Pitanje je možemo li kod sraslica govoriti o istome poretku jer postoji niz sraslica kod kojih dolazi do inverzije, npr. *kućepazitelj – pazitelj kuće*.

¹⁸ Dakle *blagdan, Đurđevdan, Beograd, babadevojka, daninoć, takozvani, zburad, dangubiti, akobogda* i slične (Klajn 2002:28). Smatramo da se *zlu rad* nikada ne može pojaviti kao sintagma, a primjer *babadevojka* također nam se čini iznimno spornim.

Čini nam se da su navedene definicije nedovoljno precizne te da ne razlikuju jednoznačno sraslice od složenica bez spojnika *-o-*. To pokazuju i uočeni sporni primjeri (*zlurad, domazet*).

Smatramo da bi najjednostavnija i najjasnija definicija srastanja ipak bila spajanje bez spojnika *-o-* dviju sastavnica od kojih prva može biti ili osnova ili riječ, a druga je nužno riječ. Pri tome je bitno reći da ti elementi ne moraju biti punoznačni (npr. *u + oči – uoči*), te da ne vrijedi načelo da drugi element određuje vrstu riječi sraslice (npr. *u + mjesto – umjesto*). Svi ostali kriteriji nisu dovoljno jasni i jednoznačni, što pokazuje i različito razvrstavanje istih primjera kod različitih autora. Takva bi definicija bila najprikladnija i za terminološku tvorbu jer je jasna i razumljiva i stručnjacima drugih struka i laicima. Analizom primjera uočile smo nekoliko bitno različitih skupina sraslica koje se razlikuju s obzirom na strukturu sastavnih elemenata te na vrstu riječi tvorenice:¹⁹

sastavni elementi	vrsta riječi tvorenice	primjeri
pridjev ili imenica + pridjev ili imenica	određena drugom punoznačnicom (pridjev ili imenica)	<i>čuvarkuća, duhankesa,</i> <i>zimzelen, blagdan</i>
prilog (kvantifikator ²⁰) + pridjev ili prilog	određena drugom punoznačnicom (pridjev ili prilog)	<i>mnogopoštvan²¹,</i> <i>manjevrjedan, malokad,</i> <i>malogdje, viševrjedan</i>
prijedlog + imenica	prilog	<i>uoči, naime, odoka, naglas,</i> <i>naime, napolje, nizbrdo,</i> <i>navlas, usput, ujesen</i>
prijedlog + prilog	prilog ili prijedlog	<i>dokada, dosada, otkada,</i> <i>otprije, odasvud, domalo,</i> <i>naveliko, udesno²²</i>
ostali (zamjenica + čestica, prijedlog + zamjenica, broj + čestica, prilog + prilog itd.)		<i>tkogod, štogod, potom,</i> <i>zatim, zato, jedanput,</i> <i>kadgod, kakogod, kamogod,</i> <i>gdjegdje</i>

¹⁹ Za terminološku su tvorbu posebno zanimljive samo prva i druga kategorija.

²⁰ U tu skupini idu tvorenice s prvim elementom *mnogo, malo, rijetko, više*.

²¹ U tvorenicama u kojima je prvi element prilog jasno je da *o* pripada prvome elementu, tj. nije spojnik te se takve tvorenice uvrštavaju u sraslice (npr. *kakogod, kamogod*).

²² Za priloge *domalo, naveliko, udesno* Babić smatra da su tvoreni od prijedloga i pridjeva srednjeg roda (2002:520). Čini nam se da drugi dio sraslice tu može biti i prilog te da je takvo objašnjenje logičnije jer se radi o priložnoj kategoriji te jer se primjer uklapa u dobro potvrđenu kategoriju prijedlog + prilog.

Ipak, slaganje i srastanje mogli bi se definirati i drukčije:²³

Srastanje, tj. tvorba u kojoj istodobno sudjeluju barem dvije riječi, koje u istom obliku mogu funkcionirati i kao sintagma, odnosno dijelovi se sraslica mogu napisati i nesastavljeno. Tu treba jasno reći da je kod srastanja dopuštena inverzija, tj. ne zahtijeva se isti poredak sastavnica. Primjerice *kućevlasnica* (inverzija od *vlasnica kuće*), *dangubiti* (inverzija od *gubiti dan*). Slaganje bi prema tome modelu bilo tvorba u kojoj istodobno sudjeluju tri sastavnice, od kojih je prva osnova, druga spojnik *-o-* ili *-Ø-*, a treći samostalna riječ²⁴. Prema prvoj predloženoj raščlambi *zimzelen*²⁵, *čuvarkuća*²⁶, *duhankesa*²⁷ bile bi sraslice jer nemaju spojnik *-o-*, a prema ovome modelu složenice bez spojnika ili sa spojnikom *-Ø-*.

Poseban je problem objasniti odnos složenica sa spojnikom *-o-* i složenica sa spojnicima *-u-*, *-e-* i *-i-*. Prema Babiću su riječi sa spojnikom *-u-* složenice: *bratu-* (javlja se samo u imenici *bratučed*), *polu-*²⁸, *tisuću-*. Smatramo da je u imenici *bratučed* u padežni nastavak²⁹, *polu-* smatramo domaćim prefiksoidom, a *u* je u *tisuću* završetak priloga³⁰.

Prema Babiću spojnik *-i-* dolazi ako je prvi dio složenice glagol, npr. *palikuća*³¹, *nadriknjiga*³², *nazovimajka*³³, tj. on imperativne tvorenice³⁴ smatra složenicama sa spojnikom *-i-*. Mi smatramo da je *i* u *palikuća* imperativni nastavak, a da su *nadri-* i *nazovi-* domaći prefiksoidi.

Prema Babiću su složenice sa spojnikom *-e-*, npr. *kućevlasnik*³⁵ i *srednješkolac*³⁶. Čini nam se da je uvođenje spojnika *-u-*, *-e-* i *-i-* nepotrebno i nelogično

²³ Takve su podjele ipak samo konstrukti kojima se traži najjednostavnije rješenje, a ne odraz nečega što stvarno postoji.

²⁴ U definicijama složenica najčešće se govori o slaganju dviju osnova ili korijena, ali mi smatramo da se u složenicama samo kao njezin prvi dio javlja osnova, a u drugom je djelu uvijek samostalna riječ.

²⁵ Kad bi bilo *zimizelen*, bila bi sraslica i po tome modelu.

²⁶ Kad bi bilo *čuvarkuće*, bila bi sraslica i po tome modelu.

²⁷ Kad bi bilo *duhanskakesa*, bila bi sraslica i po tome modelu.

²⁸ Element *polu-* iznimno je čest u nazivlju, pa je to razgraničenje posebno bitno za našu temu. Prema Barić to je prefiksna tvorba.

²⁹ Takvo mišljenje ima i Klajn.

³⁰ Prema Barić *-u-* u *tisućugodišnji* nije spojnik nego oblični nastavak.

³¹ Barić imperativne složenice smatra sraslicama što se protivi njezinoj vlastitoj definiciji sraslica jer bi sintagma glasila *pali kuću*, a ne *pali kuća*.

³² Trebamo se zapitati je li *nadri-* uistinu od glagola, tj. ako i jest (od *nadrijeti*), to je danas neprozirno.

³³ Barić smatra da su *nadri-*, *nazovi-*, *laži-* i *polu-* prefiksi.

³⁴ Barić ih naziva čistim složenicama s glagolskom osnovom u prvom dijelu. (2002:373).

³⁵ Prema Barić, HG (1997), HJS i Samardžija to je sraslica.

³⁶ Tu dodaje normativnu napomenu da kad postoje dublete *-e-* ili *-o-*, prednost imaju složene

te usto komplicira i lingvistički opis. Taj se element uvijek može objasniti kao završni fonem (oblični nastavak ili završetak prefiksa ili prefiksoida) prvoga člana tvorenice. Prema našem mišljenju tvorenice s elementima *polu-*, *nadri-* i *nazovi-* prefiksoidne tvorenice, *kućevlasnik* i *palikuća* (imperativne) sraslice, a *srednješkolac/srednjoškolac* srasličko-sufiksalsna tvorenica (*učenik srednje škole*).

2. 3. Prefiksoidi i sufiksoidi³⁷

Tvorenice se s prefiksoidima i sufiksoidima obično uvrštavaju u složenice jer su to elementi koji imaju svoje značenje (Babić, Barić, HG), ali ih neki autori uvrštavaju i u prefiksalsne ili sufiksalsne tvorenice (Samardžija 2003: 77; Silić – Pranjković 2005:152).

Budući da su i prefiksoidi i sufiksoidi često izazivali nedoumice u tvorbi, a iznimno su česti u nazivlju, navodimo što o njima piše u različitim priručnicima.

„Tvorenice s osnovama kao što su *aero-*, *auto-*, *foto-*, *kino-*, *radio-* i sl. koje su se često smatrale polusloženicama i tako pisale, ali ima mnogo razloga da se smatraju i čistim složenicama...” (Babić 2002:47).

U Silić-Pranjkovićevoj *Gramatici hrvatskoga jezika* sufiksoidom se naziva „dio riječi koji se pojavljuje iza korijena³⁸ u različitim riječima s istim značenjem, koji se, drugim riječima, ponaša kao sufiks...” Prefiksoidom se naziva „dio riječi koji se pojavljuje ispred korijena u različitim riječima s istim značenjem, koji se, drugim riječima, ponaša kao prefiks...” (Silić – Pranjković 2005:153). „Ulogu pak sufikasa mogu imati i oblici poput *-slov-*, *-znan-*, *-pis-* i sl., pa ih zato nazivamo **sufiksoidi** (...): *prirod(a) + slov + j(e) > prirodnoslōvlje...*“³⁹ (Silić – Pranjković 2005:152).

L. Bauer (2002:213–216) u *English Word Formation* spominje prefiksoidne i sufiksoidne tvorenice (*neo-classical compounds* doslovno *novoklasične složenice*) kao poseban tvorbeni tip te napominje da je on do sada malo obrađivan u literaturi. Napominje da neki jezikoslovci takav tvorbeni tip uvrštavaju u afiksaciju jer se elementi kao *electro-*, *hydro-*, *-crat*, *-naut* itd. katkad dodaju

nice s *-o-*: *srednjoškolac*. Međutim, nije jasno zašto je *srednjoškolac* složenica, kad njezin drugi dio (*-školac*) nije samostalna riječ.

³⁷ Mnogi autori ne rabe nazive *prefiksoid* i *sufiksoid*, već rabe nazive *vezana osnova* (Babić), *vezani leksički morfem* (Barić).

³⁸ Nelogično je da se u definicijama sufiksoida i prefiksoida govori o korijenu kao o njihovoj sastavnici, a navode se primjeri u kojima se sufiksoidi dodaju na osnovu, npr. *vele + učilište > veleučilište*.

³⁹ Nelogično je da autori kažu da se sufiksoid ponaša kao sufiks, a navode primjere u kojima se na sufiksoid mora dodati i sufiks da bismo dobili riječ.

riječima kao afksi. Ipak, ozbiljan je razlog protiv takva razvrstavanja tih tvore-nica činjenica da postoje riječ kao *biocrat*, *electrophile*, *galvanoscope*, *homop-hile*, *protogen* koje imaju samo prefiksoid⁴⁰ i sufiksoid, a nemaju korijen. Osim toga L. Bauer ističe da prefiksoidi i sufiksoidi nose više značenja od prefikasa i sufikasa. Bauer zaključuje da prefiksoidne i sufiksoidne tvorenice imaju nešto zajedničko i sa složenicama i s izvedenicama.

Mi prefiksoide određujemo kao punoznačne vezane osnove koje se pri tvor-bi dodaju ispred osnove ili riječi i tvore novu tvorenicu, a sufiksoide kao pu-noznačne vezane osnove koje se pri tvorbi dodaju iza osnove i tvore novu tvo-renicu. Pod vezanom osnovom podrazumijevamo osnovu od koje dodavanjem samo gramatičkih morfema ne možemo dobiti samostalnu riječ. Naime, pitanje je možemo li prefiksoide zvati vezanim osnovama (poput Babića) ili vezanim leksičkim morfemima (poput Barić) jer bi se moglo smatrati da je svaka osnova vezana, tj. osnove ne mogu stajati samostalno, pa je npr. *kuć-* također vezana osnova, ali dodamo li joj gramatički morfem *-a*, dobivamo samostalnu riječ.

Zbog svih analiziranih nejasnoća i problema smatramo da bi tvorbu s pomo-ću prefiksoida i sufiksoida najjednostavnije bilo izdvojiti u posebne tvorbene načine. To je posebno praktično u terminološkoj tvorbi gdje su takve tvorenice iznimno česte.⁴¹

Poseban je problem postojanje (ili nepostojanje) domaćih prefiksoida i su-fiksoida. Smatramo da bi se moglo govoriti o domaćim prefiksoidima *polu-*, *protu-*, *nazovi-*, *nadri-*, *vele-* itd.

2. 4. Određenje tvorbenih načina

Nakon svega dosad iznesenoga možda bismo mogle predložiti model pre-ma kojemu u općemu jeziku postoji četrnaest⁴² zasebnih i ravnopravnih⁴³ tvor-benih načina. To su:

⁴⁰ L. Bauer upotrebljava nazive *initial combining form* i *final combining form*.

⁴¹ Tako npr. Trask (2005:368) kaže da većina engleskih stručnih naziva nastaje spajanjem grčkih ili latinskih tvorbenih oblika (engl. *combining forms*) koji imaju odgovarajuće značenje. Iz njegova je primjera (*hyper-termo-philes*) jasno da tu govori o prefiksoidima i sufiksoidima.

⁴² Tvorbenih bi načina možda moglo biti i više. Naime, jedan je od tvorbenih načina, koji spominje i Babić (2002:50), prefiksarno-složena tvorba, a oprimjerom je jednim primjerom, *oma-lovažiti*. Naše je mišljenje da *-o-* u *malo* nije spojnik. To bi onda možda mogla biti prefiksarno-sraslička tvorba. Međutim, zbog nedostatka većega broja primjera, taj tvorbeni način nismo uvr-stile u popis osnovnih tvorbenih načina.

⁴³ Kad kažemo ravnopravni, ne mislimo na ravnopravnost po broju riječi koje se tvore tim tvorbenim načinima, jer svima je i samo naoko jasno da je sufiksarnih tvorenica najviše. Tu mi-slimo na ravnopravnost tih načina pri tvorbi riječi. Svi oni na neki način sudjeluju u tvorbi riječi, tj. sudjeluju u leksičkom bogaćenju.

1. sufiksalna tvorba, tj. tvorba kojom se iza osnove jedne riječi dodaje tvorbeni nastavak (sufiks). Tako nastala tvorenica naziva se sufiksalsnom tvorenicom. Primjerice *krivac, bolestan, autobusni, soliti*.
2. prefiksalna tvorba, tj. tvorba kojom se ispred jedne riječi dodaje tvorbeni predmetak (prefiks). Tako nastala tvorenica naziva se prefiksalsnom tvorenicom. Primjerice *pogledati, nagluh, omalen*.
3. prefiksalsno-sufiksalna tvorba, tj. tvorba kojom se tvorbenoj osnovi jedne riječi istodobno dodaju prefiks i sufiks i tako nastaje prefiksalsno-sufiksalsna tvorenica. Primjerice *primorje, potkrovlje, beznadan*.
4. slaganje, tj. tvorba u kojoj istodobno sudjeluju (najmanje) tri sastavnice, od kojih je prva osnova, druga spojnik *-o-*⁴⁴, a treća samostalna riječ.⁴⁵ Tako nastala tvorenica naziva se složenicom. Primjerice *jugoistok, srednjo europski, tamnoplav*⁴⁶.
5. složeno-sufiksalsna tvorba, tj. tvorba u kojoj istodobno sudjeluju dva tvorbeni načina, slaganje i sufiksacija. Tako nastala riječ naziva se složeno-sufiksalsnom tvorenicom. Primjerice *čudotvorac, srednjoškolic*⁴⁷, *glavobolja, jednoruk, rukopis, crnook*⁴⁸...
6. srastanje⁴⁹, tj. tvorba u kojoj istodobno sudjeluju dvije sastavnice, od kojih prva može biti ili osnova ili riječ, a druga je uvijek riječ. Između sastavnih dijelova sraslice nikada ne dolazi spojnik *-o-*. Tako nastala tvo-

⁴⁴ Najvažniji kriterij za razlikovanje složenica i sraslica jest spojnik *-o-*. Dakle, ako se između dviju sastavnica pri tvorbi tvorenice nalazi spojnik *-o-*, onda nastaje složenica, a ako one samo srastaju, dakle ako spojnika *-o-* nema, onda nastaje sraslica.

⁴⁵ U definicijama složenica najčešće se govori o slaganju dviju osnova, ili korijena, ali mi smatramo da se u složenicama samo kao njezin prvi dio javlja osnova, a u drugom je dijelu, iza spojnika *-o-*, uvijek samostalna riječ.

⁴⁶ Problem su tvorenice (složenice, prefiksoidne tvorenice, prefiksalsno-složene tvorenice, složeno-sufiksalsne tvorenice) u kojima prvi element završava na *-o*. Budući da u tom slučaju ne možemo imati dva *o* (završetak drugoga elementa i spojnik), jedan od njih uvijek otpada. Zbog toga postoje i problemi u jasnom razgraničavanju slaganja i srastanja. Prema našem je modelu svaka tvorenica s *-o-* (osim ako je prvi element prilog ili zamjenica (tko) pa je jednoznačno jasno da *o* pripada završetku priloga ili zamjenice i da nije spojnik) složenica. Navedeni primjer posebno je sporan jer je moguća tvorba od *svijetao* i *plav* (od dvaju pridjeva) ili od *svijetlo* *plav* (prilog + pridjev). Babić pridjev *svijetloplav* uvrštava u složenice od priloga i pridjeva, ali kaže da se takve složenice mogu smatrati i sraslicama (2002:436).

⁴⁷ Prema Babiću to je čisto slaganje.

⁴⁸ U slučajevima u kojima druga osnova započinje s *o*- jedan *o* ne ispada nego ostaju oba (spojnik i prvi fonem osnove).

⁴⁹ Da bismo u srastanje mogli uvrstiti i primjere poput *ujutro, navečer, nasmr* itd., treba napomenuti da kod srastanja tvorenica ne mora pripadati istoj vrsti riječi kao njezin drugi sastavni element te da kod srastanja prvi element ne mora biti punoznačan kao što se to često u literaturi navodi.

renica naziva se sraslicom. Primjerice *kućevlasnik*, *sveopći*, *čuvarkuća*, *općedruštveni*, *palikuća*, *cjepidlaka*, *zimzelen*, *tužibaba*, *vadičep*.

7. srašteno-sufiksalna tvorba, tj. tvorba u kojoj istodobno sudjeluju dva tvorbenična načina, srastanje i sufiksacija. Tako nastala tvorenica naziva se srašteno-sufiksalskom tvorenicom. Primjerice *zlurad*, *bratućed*, *crvenperka*, *osamsatni*, *desetljeće*, *tisućljeće*, *stranputica*, *mногоstruk*, *punoljetan*, *višestruk*.
8. unutarnja tvorba, tj. tvorba kojom pri promjeni u samoj riječi (ili naglasak ili fonem osnove, ili i jedno i drugo) nastaje nova riječ. Primjerice *pečénje* – *pečénje*, *okòpati* – *okápati*, *omòtati* – *omátati*.
9. tvorba polusloženica⁵⁰ (polusloženična tvorba), tj. tvorba u kojoj sudjeluju dvije ili više riječi od kojih svaka ima svoj vlastiti naglasak, a prva se riječ ne sklanja. To se u pismu bilježi spojnicom između njih. Tako nastala tvorenica naziva se polusloženicom. Primjerice *spomen-ploča*, *vikend-kuća*, *spomen-dom*, *džez-glazba*, *klima-uređaj*.
10. tvorba pokrata⁵¹, tj. tvorba u kojoj kraćenjem jedne riječi ili višerječne sintagme nastaje nova riječ (*kino* od *kinematograf*, *auto* od *automobil*; *Zet* od *Zagrebački električni tramvaj*, *Nama* od *Narodni magazin*).
11. preobrazba ili konverzija⁵², tj. tvorba u kojoj nova riječ nastaje prijelazom jedne riječi iz jedne vrste riječi u drugu vrstu riječi. Primjerice *mláda* prid. ž. r. – *mláda* im.⁵³, *nòvī* prid. m. r. – *Nòvī* im., *hrvátskī* prid. – *hrvátski* pril.

⁵⁰ Polusloženice se obično ne smatraju posebnim tvorbenim načinom, već su podvrsta složenica (Babić, Samardžija, Klajn, HG 1997).

⁵¹ U ovom radu rabimo naziv pokrata umjesto kratica jer je kratica zapravo pravopisni naziv. U općem jeziku pod pojmom tvorbe pokrata (kratica) najčešće razumijevamo samo one pokrate koje su leksikalizirane odnosno koje su postale riječima. Međutim, pokrate koje nisu leksikalizirane u terminološkoj su tvorbi posebno česte te ih je u terminologiji praktično uvrstiti u tu opću podjelu. Postoje i mišljenja da bi tvorba pokrata trebala biti posebno poglavlje jer pokrate (kratice) nisu riječi i ne bi trebale ulaziti u tvorbu riječi. Vidimo da prema Trasku (205:367–368) pokrate nisu jedinstven tvorbeni način već se radi o trima tvorbenim načinima: izrezivanje, akronimi i inicijalizmi. U normi ISO 1087:1990 pokraćeni se nazivi dijele na kratice, pokrate i akronime.

⁵² Ona se u literaturi smatra pomoćnim tvorbenim načinom (*Hrvatska gramatika* (1997), Samardžija), područjem bliskim tvorbi, tj. područjem koje je na granici između sintakse i tvorbe (Babić), ne smatra se tvorbenim načinom (Silić – Pranjković: *Gramatika hrvatskoga jezika*) i smatra se jednim od osnovnih načina tvorbe riječi (Tafra, Barić i dr. (1990): *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Klajn). Najveći je problem nemogućnost raščlambe tvorenice na tvorbene elemente. Neki autori taj problem pokušavaju riješiti uvođenjem bezafiksalske tvorbe, tj. nulte derivacije (Tafra 2005:100). U ovom smo radu navele sve tvorbene načine kao ravnopravne i nismo ih dijelile na osnovne i pomoćne jer smatramo da su kriteriji takve podjele nejasni.

⁵³ Taj se primjer u gotovo svim priručnicima navodi kao prototipan primjer preobrazbe iako je on sporan jer u njemu dolazi do promjene naglaska pa bi se zapravo trebao uvrstiti u unutarnju

12. tvorba prefiksoidnih tvorenic⁵⁴ (prefiksoidizacija, prefiksoidacija), tj. tvorba kojom se ispred jedne riječi dodaje prefiksoid. Primjerice *euroček*, *geobotanika*, *minisuknja*, *telekamera*, *nazoviliječnik*⁵⁵, *nadriknjiga*⁵⁶.
13. tvorba sufiksoidnih tvorenic (sufiksoidizacija, sufiksoidacija), tj. tvorba kojom se na osnovu dodaje spojnik *-o-* i sufiksoid, a sufiksoidi su punoznačne vezane osnove. Primjerice *raketodrom*, *vicoteka*, *čovjekoid*, *čovjekolik*.⁵⁷
14. prefiksoidno-sufiksoidna tvorba, tj. tvorba u kojoj istodobno sudjeluju dva tvorbenična načina, prefiksoidna i sufiksoidna tvorba. Tako nastaje prefiksoidno-sufiksoidna tvorenica. Primjerice *videoteka*, *bibliobus*, *autobus*, *aerodrom*.⁵⁸

3. Terminološki tvorbeni načini

Osnovni se tvorbeni načini koje smo navele i definirale u općemu jeziku mogu primijeniti i na terminološku tvorbu. Ovdje navodimo sve tvorbenične načine koji se nalaze u općemu jeziku te primjere, ako smo ih zabilježile, njihove primjene u terminologiji. Budući da su definicije istovjetne definicijama u

tvorbu. Babić navodi da se u preobrazbi osnova ne mijenja ni glasovno ni naglasno (2002:51). Sličan se problem pojavljuje i pri tvorbi priloga od pridjeva jer dolazi do gubljenja dužine (*hrvatski*). Osim toga smatramo da bi se u definiciji preobrazbe trebala uporabiti *riječ* umjesto *osnove* jer se tu zapravo radi o prelasku *riječi*, a ne *osnova* iz jedne vrste riječi u drugu.

⁵⁴ Tvorba s pomoću prefiksoida i sufiksoida u literaturi se uvrštava u složenu tvorbu.

⁵⁵ Riječi se s prvim elementom *nazovi-* u literaturi svrstavaju u složenice sa spojnikom *-i-* (Babić), sraslice (HJS), složenice bez spojnika (Samardžija) i prefikse (Barić). Prema *Gramatici bosanskoga jezika* to uopće nije složena tvorba nego prefiksalska tvorba (kao i *kvazi-*, *nadri-*).

⁵⁶ Tvorenice s prvim elementom *nadri-* smatramo prefiksoidnim tvorenicama jer njegova veza s glagolom *nadrijeti* sinkronijski nije prozirna. *Nadri-* se u literaturi obično svrstava u složenice sa spojnikom *-i-* (Babić) ili u prefikse (Barić, kao i *laži-*, *polu-*).

⁵⁷ S obzirom na to da smo spojnik *-o-* proglasile jednim od najvažnijih kriterija određivanja složena, njegovo bi se pojavljivanje, kao jednoga od osnovnih tvorbenih elemenata pri tvorbi sufiksoidnih tvorenic, moglo proglasiti protuargumentom našoj podjeli te reći da sufiksoidne tvorenice ne bi trebale biti posebnim tvorbenim načinom već bi, kao i do sad, trebale ulaziti u slaganje. Međutim, zbog definicije slaganja, tj. zbog toga što sufiksoidi nisu samostalne riječi (nego punoznačne vezane osnove) i zbog analogije s tvorbom prefiksoidnih tvorenic (prefiksoidacijom, prefiksoidizacijom) dale smo im status posebnoga tvorbenoga načina.

⁵⁸ Nametnula nam se još jedna ipak krajnje sporna kategorija koja ima mali broj nejasnih primjera: prefiksoidno-sufiksalska tvorba, tj. tvorba kojom se tvorbenoj osnovi jedne riječi istodobno dodaju prefiksoid i sufiks. Tako nastaje prefiksoidno-sufiksalska tvorenica. Primjerice *polumjer*, *krioskop*. Zbog spornosti ove kategorije ne navodimo je u osnovnoj raščlambi nego smatramo da bi te primjere trebalo iscrpnije istražiti. Možda su *-mjer* i *-skop* sufiksoidi, a navedeni primjeri prefiksoidno-sufiksoidne tvorenice.

prethodnome poglavlju, nećemo ih ovdje ponavljati, ali navodimo u posebnom stupcu tvorbene elemente terminološke tvorenice.

tvorbena način	tvorbena elementi	primjeri
sufiksna tvorba	osnova + sufiks	<i>bočnik, tjesnačnik, treptajnik, dopunjivač, pretvornik, izmjenjivač</i>
prefiksna tvorba	prefiks + riječ	<i>potkategorizacija, bezvučnost, surečenica, nepismenost, suspremnica, potprogram, međuspremnik, nusproizvod</i>
prefiksno- sufiksna tvorba	prefiks + osnova + sufiks	<i>poimeničenje, raščlamba, pretpostavka, bakropis, ciljnojazični, ožičenje, međumrežje, sučelje,</i>
slaganje	osnova + -o- + riječ	<i>dvoslovo, klorovodik, dalekopisač, valovod, bakrotisak, fluoroskop, malopotrošač, munjovod, niskogradnja, plinootpornost</i>
složeno- sufiksna tvorba	osnova + -o- + osnova + sufiks	<i>desetotipčani, dvostanjac, dvotočje, pravokutnik, javnobilježnički, vlagomjer</i>
srašanāsje	osnova ili riječ + riječ	<i>voltmetar, dvadesetčetveroiglični⁵⁹, ampernamot, fenolfitalen, fonautograf, grampozitivan, gramrendgen, metilbenzol, nulenergija vakuummetar, vatmetar, vektorkardiogram, voltampermetar</i>
srašteno- sufiksna tvorba	osnova ili riječ + riječ + sufiks	<i>tonfrekventni⁶⁰</i>
unutarnja tvorba	fonem ili naglasak	
tvorba polusloženica	riječ + spojnica (-) + riječ	<i>praskavo-tjesnačni, ako-onda, ako-onda- inače, alfa-ispitivanje, audio-videokartica, hindu-jezik, beta-inačica, B-spremnik, pronađi-pročitaj-prevedi-izvedi, čovjek- -godina, galij-arsenid, I-NE-ILI, isključivo- -ILI, klijentsko-poslužiteljski, drift-napon</i>

tvorba pokrata	dio jedne ili više riječi	<i>ASCII, RAM, ROM, CD, DOS, NILI, EKG, LAN</i>
preobrazba ili konverzija	riječ koja pripada drugoj vrsti	
tvorba prefiksoidnih tvorenica	prefiksoid + riječ	<i>polusamoglasnik, intertekst, postblumfildovci, audiopodručje, audioulaz, autocrtač, videokartica, audiovrpca, elektrodinamika, fotoosjetljiv, gigaoktet, metadatoteka, supervideoprilagodnik, hiperglazba, hipertekst, makronaredba, kiberprostor, kiberseks, kilooktet, alufolija, feroelektricitet, geofizika, heksadekadni, parakaučuk, polukovina, protuelektron, alumetar, veleučilište</i>
tvorba sufiksoidnih tvorenica	osnova + -o- + sufiksoid	<i>romboid, sufiksoid, prefiksoid</i>
prefiksoidno-sufiksoidna tvorba	prefiksoid + sufiksoid	<i>biblioteka, fototeka, hemeroteka,</i>

Analizom tvorbenih elemenata u navedenim tvorbenim načinima vidimo da se kod preobrazbe, unutarne tvorbe i tvorbe pokrata ne mogu jasno razlučiti barem dva tvorbeni elementa. To možda upućuje na to da se tu zapravo ne radi o pravim tvorbenim načinima nego o načinima bliskim tvorbi.

Svi bi se tvorbeni načini mogli podijeliti u dvije skupine:

- osnovni tvorbeni načini
- izvedeni tvorbeni načini⁶¹, tj. tvorbeni načini koji nastaju kombinacijom osnovnih tvorbenih načina:

⁵⁹ Tu dolazi do istodobnog slaganja i srastanja.

⁶⁰ Ako je tvoreno od *ton* i *frekvencija*, što je vjerojatnije nego tvorba od *ton* i *frekventni*. Međutim, ako je tvoreno od *ton* + *frekventni*, radi se o srastanju.

⁶¹ Pod tom podjelom ne mislimo da izvedeni tvorbeni načini nisu tvorbeno ravnopravni osnovnim tvorbenim načinima, već želimo reći da su nastali njihovom kombinacijom, tj. istodobnim djelovanjem dvaju tvorbenih načina.

osnovni tvorbeni načini	izvedeni tvorbeni načini
sufiksalna tvorba	prefiksarno-sufiksna tvorba složeno-sufiksna tvorba srašteno-sufiksna tvorba
prefiksna tvorba	prefiksarno-sufiksna tvorba
slaganje	složeno-sufiksna tvorba
srastanje	srašteno-sufiksna tvorba
unutarnja tvorba	
tvorba polusloženica	
tvorba pokrata	
preobrazba ili konverzija	
tvorba prefiksoidnih tvorenica	prefiksoidno-sufiksoidna tvorba
tvorba sufiksoidnih tvorenica	prefiksoidno-sufiksoidna tvorba

Nakon provedene analize zaključile smo da su u terminološkoj tvorbi posebno plodni ovi tvorbeni načini: sufiksacija, prefiksacija, prefiksarno-sufiksna tvorba, složeno-sufiksna tvorba, slaganje, srastanje, srašteno-sufiksna tvorba, tvorba polusloženica, tvorba pokrata, tvorba prefiksoidnih tvorenica, tvorba sufiksoidnih tvorenica i prefiksoidno-sufiksoidna tvorba.. S druge strane uz ove tvorbene načine nismo uspjele pronaći primjere u nazivlju, pa smatramo da oni ili ne postoje ili su u nazivlju iznimno rijetki: preobrazba i unutarnja tvorba.

4. Zaključak

Terminološka tvorba nije način blizak tvorbi nego je tvorbeni postupak kojim nastaju nazivi. Taj postupak obuhvaća većinu tvorbenih načina koji su poznati u općemu jeziku. Dobra i razumljiva obradba terminološke tvorbe važna je za izgradnju usustavljenoga terminološkog sustava svake struke jer je tvorba jedan od osnovnih načina postanka novih naziva. Tako nastaju domaći nazivi koji se, ako su dobro i pravilno tvoreni, dobro uklapaju u jezični sustav i mogu uspješno zamijeniti posuđenice iz stranih jezika. Da bi se mogao izraditi uspješan opis terminološke tvorbe, potrebno je jasno razgraničiti tvorbene načine u općemu jeziku. Tvorbeno razvrstavanje terminološke građe koje je bilo podloga ovome radu može s druge strane pomoći da se jasnije uoče neki odnosi u tvorbi riječi općega jezika.

Literatura:

- ANČIĆ-OBRAĐOVIĆ, MARIJA 1973. *Teorija tvorbe riječi i njena problematika*. Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, VII. Sarajevo, 11–52.
- BABIĆ, STJEPAN 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Zagreb: HAZU – Nakladni zavod *Globus*.
- BARIĆ, EUGENIJA i dr. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- BARIĆ, EUGENIJA i dr. 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školska knjiga.
- BARIĆ, EUGENIJA 1980. *Imeničke složenice neprefiksalne i nesufiksalne tvorbe*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- BAUER, LAURIE 2002. *English Word-formation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FRANČIĆ, ANĐELA; LANA HUDEČEK; MILICA MIHALJEVIĆ 2005. *Normativnost i više-funktionalnost u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- HRN ISO 1087. *Nazivlje – Rječnik*. (ISO 1087: 1990) Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo. 1996.
- HUDEČEK, LANA; MILICA MIHALJEVIĆ 1998. *Polisemija u nazivlju (teorijski i leksikografski problemi)*. Riječki filološki dani. Zbornik radova. Rijeka, 149–154.
- JAHIĆ, DŽEVAD; SENAHID HALILOVIĆ; ISMAIL PALIĆ 2000. *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica.
- KIRŠOVA, MARIJA 1993. *O nekim vrstama srpskohrvatskih imeničkih složenica*. Naš jezik XXIX, nova serija, 182 – 196.
- KLAJN, IVAN 2002. *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*. Prvi deo (slaganje i prefiksacija). Beograd.
- KLAJN, IVAN 2003. *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*. Drugi deo (sufiksacija i konverzija). Beograd.
- MIHALJEVIĆ, MILICA 2001. *Tvorbeni modeli u novome hrvatskom tehničkom nazivlju*. Drugi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova I. Zagreb, 519–526.
- MIHALJEVIĆ, MILICA 1998. *Terminološki priručnik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- MIHALJEVIĆ, MILICA 2003. *Kako se na hrvatskome kaže WWW*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- QUIRK, RANDOLPH; SIDNEY GREENBAUM 1996, *A University Grammar of English*, Longman, Edimburgh Gate.
- SAMARDŽIJA, MARKO 2003. *Hrvatski jezik 4*, udžbenik za 4. razred gimnazije. Zagreb: Školska knjiga.

- SILIĆ, JOSIP; IVO PRANJKOVIĆ 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*, za gimnazije i visoka učilišta. Zagreb: Školska knjiga.
- SIMEON, RIKARD 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. I. (A – O), II. (P – Ž). Zagreb: Matica hrvatska.
- ŠTAMBUK, ANUŠKA 1984. *O tvorbi nazivlja elektroničkih računala*. Jezik 31/4, 119–124.
- ŠTAMBUK, ANUŠKA 1999. *Imenička sufiksalsna tvorba u elektroničkom nazivlju*. Suvremena lingvistika 47–48, 165–180.
- TEŽAK, STJEPKO; ZORICA KLINŽIĆ; MARIJAN BACAN 2001. *Moj hrvatski 8*. Zagreb: Školska knjiga.
- TRASK, ROBERT LAWRENCE 2005. *Temeljni lingvistički pojmovi*. Zagreb: Školska knjiga.

Izvori:

- KIŠ, MIROSLAV. 2002. *Englesko-hrvatski i hrvatsko-engleski informatički rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- MULJEVIĆ, VLADIMIR 2000. *Elektrotehnički rječnik hrvatsko-njemački*. Zagreb: Školska knjiga.
- TRASK, ROBERT LAWRENCE. 2005. *Temeljni lingvistički pojmovi*. Zagreb: Školska knjiga.
- <http://riznica.ihjj.hr/>

The Analysis of Terminological Word Formation

(with special emphasis on the relationship between compounds without the vowel o, blends and terms with combining forms)

Abstract

The aim of this work is to record, describe and illustrate terminological formational types. In order to achieve this aim it is necessary to differentiate between different ways of word formation in the general language. These ways should be such that it is possible to classify all recorded terms in one of these groups. In order to achieve this the authors suggest their own classification of word formation types.

Ključne riječi: tvorba riječi, nazivlje, terminološka tvorba

Key words: word formation, terminology, formation of terms

